

ישראל יושבת ושומרת את השבת במתינות וברגיעות עד כלות השבת¹¹⁸. זאת ועוד, שהרי אם קבלת שבת היא חשובה כהקבלת פני מלך, כמו שכתב הרמב"ם¹¹⁹: ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, נמצא שבשבת עצמה שכבר הגיע המלך, כל השבת חשובה כעומד לפני מלך, וזהו: 'יושבת וממתנת', דמכבוד המלך צריכה ההנהגה בשבת להיות שונה מימות החול, שהאדם יושב בה בכבוד ראש כיושב לפני המלך ממש¹²⁰.

ויש שביאר, על פי מה שכתב הגרי"ז¹²¹ בביאור שיטות הראשונים בענין איסור מלאכה קודם הבדלה, שאין זה משום דין ומצות הבדלה, אלא הוא דין מסוים מדיני השבת, שאין לעשות מלאכה עד שיבדיל, ויסודו הוא משום כבוד שבת, שמוסיפים באיסור עשיית מלאכה אף שהוא כבר חול לגמרי, ודבר זה הוא מכבוד השבת שלא יעשו מלאכה ביציאתו. זהו שיסוד הפייט: 'יושבת וממתנת עד כלות שבת' - היינו אף שהוא כבר חול, מכל מקום יושבת וממתנת מלעשות מלאכה עד שתכלה השבת לגמרי, על ידי ההבדלה שמלוים בה את המלך¹²².

ויש שאמר, שרמזו כאן הפייט, על שבת החלה בערב הפסח, שיושבים כל

בהבדלה במוצאי שבת. ויש לפרש שהכוונה שממתינים ושומרים את השבת עד צאתה, ואז מבדילים אותה. ועי' באור החיים עה"פ (שמות לא, טז): 'ושמרו בני ישראל את השבת', שהוא על דרך: 'ואביו שמר את הדבר', והכוונה בזה, לצוות שלא יהיה השבת בדבר טורח, לצד מניעת מלאכת הרצון ומצוא החפץ, אלא צריכין לשמוח בו בשלימות הרצון וחפץ בדבר. ¹¹⁹ הל' שבת פ"ל ה"ב. ¹²⁰ מאורי המועדים קונ' מאורי אור בשם הגרמ"ד סולובייצ'יק. ¹²¹ חידושי מרן רי"ז הלוי הל' שבת פכ"ט ה"ה. ¹²² מאורי

יושבת וממתנת עד כלות שבת

מאחרת לצאת משבת, דכתיב¹¹¹: 'שבת שבתון'¹¹². ויש שפירשו: מתעכבת חצי שעה בלילה ויותר עד שכלה שבת לגמרי¹¹³.

אמנם יש שהעירו על הנוסח: 'יושבת וממתנת עד כלות שבת', שמשמע שישאל יושבים ומצפים שתכלה השבת, והרי אין זה שבה כלל שמחים לצאתה, ואדרבה, ישראל נשתבחו בזמירות שבת: 'דורשי ה' זרע אברהם אברהם, המאחרים לצאת מן השבת וממקרים לבא', וכיצד משבחה כאן על שיושבת וממתנת שתכלה כבר השבת.

יש שכתב, שהנה עיקר שבת הוא מדאורייתא, ואילו תוספת שבת היא מדרבנן. וכנסת ישראל אמרה לפני הקב"ה: רבוננו של עולם, ערבים עלי דברי דודיך - דברי סופרים, יותר מיינה של תורה - עיקר תורה שבכתב¹¹⁴. זהו שנשתבחו ישראל, שהם יושבים ומאריכים במנוחה ובמתינות עד כלות השבת, ומאחרים לצאת מן השבת דאורייתא, ונכנסים בחביבות ובעריבות לשמור עוד את התוספת שבת¹¹⁵.

כעין זה יש שכתב, ש'יושבת וממתנת', הוא מלשון¹¹⁶: 'ואביו שמר את הדבר' - היה ממתין ומצפה מתי יבוא¹¹⁷. וכנסת

¹¹¹. שמות לה, ב. ¹¹². רוקח. ¹¹³. סידור של"א, סידור בית יעקב. ובתפלה למשה פירש: ואינה ממהרת, אלא ממתנת עד שיכלו כל הספיקות של בין השמשות. ¹¹⁴. ע"ז לה, א. ¹¹⁵. צבי לצדיק בהקדמה וסידור הגאונים והמקובלים עמ' קעג בשם הר"י טיטלבוים מסאטמאר. ¹¹⁶. בראשית לו, יא. ¹¹⁷. רש"י שם. ¹¹⁸. אמת ליעקב פסחים קו, א, ועי"ש שפירש בזה מש"כ המגדל עז (הל' שבת פכ"ט) בדברי המדרש: 'זכירה ביום ושמירה בלילה', דהיינו, זכירה בקידוש בליל שבת, ושמירה

מהרש"א¹³⁰, ששתי הנהגות חלוקות היו בזה לחכמים, או לצאת לקראת השבת, או להמתין במקומו עד שהכלה תבוא אליו. רבי חנינא החשיב את השבת כנשואה לישראל, ולכך קראה 'מלכתא', שהיא כלת המלך, שכל ישראל בני מלכים הם. ולכך היה אומר קודם כניסתה: 'בואו ונצא לקראת כלה מלכתא', שדרך החתן לצאת לקראת הכלה. אבל רבי ינאי מדה אחרת היתה לו, שלא אמר 'נצא לקראתה', ואדרבה היה נשאר לעמוד במקומו, ואמר: 'בואי כלה' - שהכלה תבוא אליו, כדרך הכלה אחר כניסתה לחופה שתבוא מבית אביה לבית בעלה, ולכך כפל הענין: 'בואי כלה בואי כלה' - בואי כלה לבית בעלך¹³¹. זהו שיסוד הפייט: 'יושבת וממתנת עד כלות שבת' - 'כלות' מלשון 'כלולות' - כנסת ישראל ממתינה בערב שבת, לביאת השבת - ה'כלה' הכלולה¹³².

ההמשך

מבאבוב, ענינו של יום - מועדים. ואף הקב"ה מייחל ומצפה ליום השבת, כמו שכתב רש"י בספר הפרדס עמ' שח, עה"פ (בראשית ב, ב): 'ויכל אלהים ביום השביעי' - אין 'ויכל' אלא לשון חימוד, וכן הוא אומר (תהלים פד, ג): 'נכספה וגם כלתה נפשי'. וזהו מה שתקנו בתפילת שבת: 'חמדת ימים אותו קראת'. וע"ע באור החיים (בראשית שם): למה שפירשתי בפסוק 'ויכול' שהוא לשון תשוקה וחשק, יכול להתפרש גם כן אמרו 'ויכל אלוקים' וכו' על דרך אמרו 'למעשה ידך תכסוף', וכתוב: 'רק בצאתך חשק', כי האדון חשק וחפץ בעולמו, וזה היה באמצעות יום השביעי שנתקיים העולם, עי"ש. ¹²⁷. ב"ר י, ט. ¹²⁸. מהרז"ו ורד"ל. ¹²⁹. ב"ק לב, א. ¹³⁰. ח"א שם. ¹³¹. ובטושו"ע או"ח סי' רסב ס"ג הביאו גם הנהגת רבי חנינא וגם הנהגת רבי ינאי, ועי"ש במ"ב. וע"ע נמוקי מהרא"י הל' שבת פ"ל ה"ב. ¹³². מטעמי מרדכי.

ישראל וממתנים ומצפים לצאת השבת, כדי שיוכלו כבר לצלות את קרבן הפסח, לערוך את ליל הסדר, ולקיים את כל מצוות הלילה¹²³.

ויש שביארו שהפייטן מדבר על ערב שבת¹²⁴ והציפיה לשבת, והטעימו: 'יושבת וממתנת' בתשוקה ובגעגועים, 'עד כלות' - כלות הנפש, 'שבת' - אל ביאת שבת קודש ולהרגיש את נועם קדושתה, כענין שכתוב¹²⁵: 'נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'.'¹²⁶

עוד יתכן לפרש, על פי מה שדרשו חז"ל¹²⁷: גניבא אמר, משל למלך שעשה לו חופה, וציירה וכיירה, ומה היתה חסרה, כלה שתכנס לתוכה. כך מה היה העולם חסר: שבת. וכתבו המפרשים¹²⁸, שכוונת המדרש לדרוש 'ויכל' - מלשון כלה. ובגמרא¹²⁹ איתא, שרבי חנינא הוה מרקד ואזיל, ואמר: 'בואו ונצא לקראת כלה מלכתא'. ורבי ינאי היה מתעטף וקאי, ואמר: 'בואי כלה בואי כלה'. וביאר

המועדים קוני מאורי אור, ¹²³. דביר קדשו מועדים ח"א עמ' רלה בשם האמרי חיים מוויז'ניץ. ויש שכתבו זאת בשם חתנו הג"ר יהודה הורביץ. ובלב שמחה פר' החודש תשל"ח, פירש לשון הפייט, עפ"י מה שאמר החידושי הרי"ם עה"פ (יחזקאל מו, א): 'שער הַחֲצֵר הַפְּנִימִית הַפְּנֵה קְדִים יִהְיֶה סָגוּר שְׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבָיִם הַשְּׁבִת יִפְתַּח וּבָיִם הַחֲדָשׁ יִפְתַּח', שצאת השבת הוא זמן גדול, שמתחזק ביותר, ונותן כח לשבת הבאה, שתי שבתות. וזהו שיסוד: 'יושבת וממתנת עד כלות שבת', שצאת השבת נותנת כח בשבת הבאה. וזהו גם מה שהקדים בעל הזמירות: 'המאחרים לצאת מן השבת וממקרים לבא', ואיפכא היה צריך לומר, אלא הכוונה, שהכח מצאת השבת, נותן כח למהר לבוא לשבת הבאה. ¹²⁴. וכמו אותם שקדמו לזה 'חשה למהר ביאת שבת', 'טורחת כל מששה לשבת'. ¹²⁵. תהלים פד, ג. ¹²⁶. ליקוטי אמרי חיים, בעל ה'קדושת ציון'